

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 775

מסכת סוכה נ"ה - ביצה ו' ♦ חלה א'; ב' - א'; ח'

בס"ד, כ"ח אדר ב' תשע"ד

השבוע בגליון

♦ אולם שכל כסאותיו הפכו לספק מוקצה
♦ מדוע אין נוהגים יום טוב שני בארץ ישראל?

♦ מהו שמה של מסכת ביצה?
♦ מסכת 'ביצה' - לזכור ביום השמחה את יום המיתה

דבר העורך

השיעור המושלג

ברגשות ערגה והתרפקות היה הגה"צ ר' וועלוול אידלמן זצ"ל שח ומספר על עירת הולדתו, בריסק. סיפורים ומעשים רבים נשתמרו בקרב בני העיירה, ואחד מהם, סיפר הרה"ג ר' וועלוול אידלמן זצ"ל, הוא הסיפור על ה"שנייער שיעור" - השיעור המושלג של רבינו הגאון רבי חיים הלוי מבריסק, שניהן כראש ישיבה בישיבת וואלאזין.

הישיבה הגדולה, ישיבת וואלאזין שברוסיה, שהוקמה על ידי הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצ"ל, הידוע בכינויו הנצי"ב, מנתה בימיה הטובים כארבע מאות בחורים, ששקדו על התורה והעבודה, והשרו אוירה של קדושה על בני העיירה וואלאזין. מיטב המוחות והכשרונות הסתופפו בישיבה זו, אשר שמה יצא לתפארה בעולם התורה.

בכהנו כראש הישיבה, היה הגאון רבי חיים הלוי זצ"ל מוסר שיעורים לבני הישיבה. שיעוריו אלו כונו בשם "השיעורים המושלגים", וכל זאת משום מעשה שהיה.

פתיתי שלג צחורים ריחפו בחללה של וואלאזין זה היום השלישי ברציפות. היה זה חורף קשה ביותר, מן הקשים שאמא רוסיה יודעת להנפיק.

בתי העיירה כוסו זה מכבר בלבן בוהק, ועתה הם נאבקו לשמור על צורתם המקורית, אשר אט אט הלכה והטשטשה. לולא ניקו עקרות הבית את חלונות הבתים במרץ בלתי נדלה, קשה היה להבחין

◀

מסכת ביצה

לומדי הדף היומי פותחים השבוע בלימוד מסכת ביצה.

במהלך השנה האחרונה למדנו את מסכת פסחים ואת מסכת סוכה, המיוחדות לחג הפסח ולחג הסוכות. מסכת ביצה העומדת לפנינו, עוסקת בדיני יום טוב כלליים של כל המועדים. יום טוב.

במה שונה יום טוב משבת?

שניהם אסורים במלאכה, אך העושה מלאכה בשבת ענוש סקילה וביום טוב ענוש מלקות בלבד. זאת, ועוד: לצורך אכילה הותר לעשות מלאכות ביום טוב, זאת, לאור הכלל הידוע, שביום טוב מותר לעשות מלאכות "אוכל נפש".

קצירה וטחינה ביום טוב: קיימת מחלוקת גדולה בין הראשונים והפוסקים, אם בכלל היתר מלאכת אוכל נפש נכללו גם מלאכות מקדימות, כקצירה, טחינה, דישה וצידה. אמנם אי אפשר להגיע אל האוכל בלעדיה, אך הואיל ובדרך כלל אין הדרך לעשותן ביום האכילה, אלא ימים אחדים לפני כן, נחלקו הדעות אם התירן תורה ביום טוב לצורך אוכל נפש (ע"ן שולחן ערוך או"ח סי' תצ"ה סעי' ב' ובמשנה ברורה שם ס"ק י"ג ושער הציון אות י"ח). מכל מקום, הכל מודים כי חכמים אסרו מלאכות אלו מפני טרחתן הרבה, העלולה לגרום להשבתת שמחת יום טוב.

"מכשירי אוכל נפש": דיון גדול נוסף קיים לגבי "מכשירי אוכל נפש", הלא הן מלאכות שאינן עוסקות באכילה עצמה אלא בתיקונה והכנתה, אם לא היה בידו לעשותן בטרם יום טוב, כגון תיקון שיפוד קטן לצורך צליה בו. בנושא זה נחלקו התנאים וכן להלכה נחלקו ראשונים ואחרונים.

מלאכות מסויימות הותרו ביום טוב אם הן לצורך, אף שלא לצורך אוכל נפש, הלא הן: מלאכת "הבערה" ומלאכת "הוצאה".

בנושא אחר חמור יום טוב משבת - באיסורי מוקצה.

חמור איסור מוקצה ביום טוב מאיסור מוקצה בשבת, ודברים מסויימים המותרים בשבת אינם מותרים ביום טוב. טעם הדבר הוא, מאחר שיום טוב קל משבת בפרטים רבים, חששו חכמים כי בוא אדם להקל באיסורים נוספים, ולפיכך החמירו בטלטולי חפצים שונים.

צעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי הרץ נס** ז"ל
ב"ר יצחק אייזיק ז"ל
נלב"ע כ"ח אדר תשס"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **חיים צבי פסקוביץ** ז"ל
ב"ר זאב דב ז"ל
והצדקת **ריינה גולדה** ע"ה
נלב"ע ג' בניסן תשנ"ט **תנצב"ה**
הונצחו ע"י משפחת פסקוביץ שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **הצילה (הלה) כפתורי** ע"ה
ב"ר ישעיהו יהודה ריץ ז"ל
נלב"ע כ"ח באדר תשנ"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם חיים המלסדורף** ז"ל ב"ר ברוך ז"ל
נלב"ע ר"ח ניסן תשס"ז **תנצב"ה**
הונצח ע"י משפחת המלסדורף וליפסקר שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

מסכתנו

חמשה הם הנושאים העיקרים הנידונים במסכתנו (ראה המאירי בהקדמתו כאן):

א. פרטי היתר מלאכת אוכל נפש ביום טוב, אלו מלאכות הותרו לצורך כך ובאלה אופנים.

ב. היתרי מלאכות נוספות ביום טוב, כהוצאה והבערה.

ג. דיני מוקצה והכנה ביום טוב.

ד. בישול והכנה מיום קדוש אחד ליום קדוש אחר הסמוך לו, כגון, מיום טוב לשבת עם פרטי

הלכות "עירובי תבשילין".

ה. עניינים הקשורים לעירוב תחומין.

הראשונים מציינים (ראה המאירי שם), כי ענייני המסכת אינם מחולקים לפרקים, כנהוג בדרך כלל

בתלמוד, אלא משולבים וחוזרים מפרק לפרק. מבחינה זו מהווה המסכת מקשה אחת.

מהו שמה של מסכת ביצה?

מסכתות הש"ס מכונות על פי הנושא המרכזי בו הן עוסקות, "ברכות", "שבת", "עירובין", וכן על זה הדרך. מסכתנו היא היחידה שכונתה על שם המילה הראשונה הכתובה בה, "ביצה שנולדה ביום טוב", אף על פי שאין בנושא זה כדי לשקף את תוכן המסכת. גם מסכתות מגילה, סוכה ושבועות, כונו על שם המילה הראשונה שבהן, אך שמן מעיד על תוכןן, שהרי מסכת מגילה עוסקת בקריאת מגילה, סוכה בהלכות סוכה ושבועות בהלכות שבועות.

מסכת יום טוב: אכן, בפי הגאונים וחלק ניכר מן הראשונים, מסכתנו מכונה "יום טוב" - כינוי ההולם את תכנה העוסק בדינים שונים ורבים של יום טוב [אגב, השם "יום טוב" ככינוי למועד, אינו מופיע בתורה. עיקרו של הכינוי במגילת אסתר ובעיקר בדברי חז"ל שקראו כן למועדי השנה ולזמנים שמחים אחרים כמו ט"ו באב וכדומה, ראה אור החמה בפתחה למסכתנו שדן בהגדרת המושג].

מסכת 'ביצה' - לזכור ביום השמחה את יום המיתה: בעל שו"ת מכתם לדוד, רבי דוד פארדו [עלה לארץ ישראל לפני כמאתיים ושלושים שנה וכיהן בה כראש ישיבה מפורסם], כותב בספרו שושנים לדוד טעם מעניין ביותר מדוע מסכתנו מכונה ביצה: "ושם המסכת נקרא ביצה לידע להודיע וליידע, כי "וגילו ברעדה" כתיב, ויש לזכור בזמן השמחה [את] יום המות... וביצה מאכל אבילות שהוא גלגל החוזר בעולם".

מעניין לגלות, כי גם שמה המובהק של מסכתנו, "ביצה", זכה למשא ומתן.

בספרי פוסקים שונים המסכת נקראת 'ביעא', היא ביצה בארמית. מה פשר הדבר?

"ביעא" - כדי להמנע מתקלות: קיימות לכך השערות שונות (ראה במג"א סוס"י קנ"ו בשם מהרש"ל, בהקדמת התפארת ישראל למסכתנו, ובליקוטים שבראש המסכת במשניות הוצאת וילנא). אחת מהן היא משל בעל תפארת ישראל, המבססה על מעשה המובא במסכת סנהדרין (ה/ב), כי תלמיד אחד דרש ברבים, שמי ביצים אינם מכשירים מאכלים לקבלת טומאה. בני אותו מקום החליפו בין ביצים לבצעים, דהיינו אגמים, וסברו כי מי אגמים אינם מכשירים אוכל לקבל טומאה [לדעת בעלי התוספות שם הטעות היתה אף בין בַּיִצִים לְבַיִצִים, כלומר מי-ביצות]. טעות זו עלתה להם בתקלות חמורות בענייני טומאה וטהרה, שפסקו רק כאשר רבי יהודה הנשיא נזדמן למקום ונוכח בתדהמה באותן תקלות. מסיבה זו, משער בעל תפארת ישראל, העדיפו גדולי ישראל את השם ביעא, אותו אין להחליף באחר.

יש לציין כי זה דורות קיימת עדות כי הגר"א לא הקפיד על האמור, והיה קורא למסכתנו ביצה (ליקוטים הנ"ל בשם רבי אברהם, בנו של הגר"א).

נסיים בציון העובדה כי מסכת ביצה היא אחת הקצרות שבמסכתות הש"ס, אף שהיא מכילה שלושים ותשעה דפים, חלק ניכר ביותר מהם ממלאים מפרשי התלמוד ולא הגמרא עצמה. מאידך, המסכת כוללת עניינים יסודיים הנוגעים לכל המועדים ולשבתות.

דף ג/א דבר שיש לו מתירין

אולם שכל כסאותיו הפכו לספק מוקצה

מקרה מרתק אירע בשבת שבע ברכות, אליה הוזמנו בני משפחה רבים.

בערב שבת ייחדו מלצרי האולם כסאות אחדים עליהם הונחו מגשי ענק, לצורך הדלקת נרות שבת על ידי נשות המשפחה.

בבוקר יום השבת, לאחר תפילת שחרית נדהמו בני המשפחה לגלות כי המלצרים הנכרים פינו את מגשי הנרות וריכזו את כל כסאות האולם כדי לנקותו, ועם בוקר הם נטלו חלק מהכסאות וסידרום סביב השולחנות.

היכן מתחילה דרך העפר והיכן מסתיים הבית. פה ושם נחתו פתיתי שלג אפורים משהוא, אחר שנתקלו בעשן שנפלט מאחת הארובות שפעלו ללא הפוגה.

אותו יום היה רבי חיים אמור למסור את שיעורו בהיכל הישיבה. לשם כך נשלח עגלון הישיבה המנוסה על מזחלתו, כדי להסיע את רבי חיים אל הישיבה.

בשעה היעודה המתין העגלון לרבי חיים, כשהוא חבוש בבגדים חמים מכף רגל ועד ראש. צעיר צמר עבה סגר על פניו מכל עבר, לבד מאשר על זקנו העבות ועל עיניו הגדולות שנצטמצמו להן מבעד לחריץ צר שהותיר להן בעליהן.

רבי חיים, עטוף גם הוא מכף רגל ועד ראש, עלה על המזחלת והעגלון הניף את שוטו אל על. הסוסים לא היו זקוקים להוראות רבות. הם הכירו את הדרך אל הישיבה, כפי שהכירו את הדרך אל האורווה. גם אבי אביהם הומלט בוואלאזין, ושבילי העיירה היו נהירים להם כחריצי פרסותיהם. **יותר** מכל אהב העגלון את נסיעותיו על המזחלת, קרוב אל האדמה, אל השלג. הוא חש היטב את מהירות הנסיעה, ומתחתית מושבו הביט בהערצה מבעד לצעיפו על סוסיו האצילים שעשו את הדרך הקשה בקלות יחסית.

כעבור זמן קצר עצרו הסוסים ממרוצתם. זיעה קרה זרמה במורד רגליהם השריריות, וענני אדים ענקיים השתחררו מנחיריהם בקצב קבוע. העגלון רקע ברגליו והמתין בירתת כבוד שראש הישיבה יקום מן המזחלת.

משלא חש העגלון בתנועה כל שהיא, פתח מעט את צעיפו, והפנה את ראשו לאחור: "רבי, הגענו. כבודו יסור אל היכל הישיבה". משלא נענה, הסתובב העגלון במלוא גופו המסורבל והעטוף בבגדים חמים, אך לתדהמתו המושב האחורי של המזחלת היה ריק.

שנים ארוכות במלאכת הובלת נוסעים ממקום למקום המריצוהו לבדוק סביבות המזחלת, שמה יבחין בפגיעות המוליכות ממנה אל הישיבה. אולם, השלג סביב המזחלת צח ומושלם היה. רגל אדם לא דרכה עליו.

המום ונסתר לפת העגלון את ראשו בכפפותיו, ושיחזר את מאורעות הדקות האחרונות. משהיה בטוח ללא פקפוק כל שהוא שאמנם רבי חיים עלה על מזחלתו, הוא פנה להיכל הישיבה וביקש את עזרת התלמידים.

הללו פשטו על הדרך המובילה מביתו של רבי חיים אל הישיבה. זוגות זוגות בוססו התלמידים בשלג הצח, כשעיניהם בולשות כל בור ותעלה.

לפתע הבחין תלמיד בעל עיניים חדות בגבשושית שלג המתנועעת קמעה. לתדהמת התלמידים לא היה גבול. רבם הדגול שרוע היה בשלג מלא קומתו. עיניו עצומות, מצחו חרוש הקמטים הגה וחשב, והוא אינו שם לב כלל היכן הוא נמצא. ביראת כבוד מהולה בחשש הרימו התלמידים את רבם, הושיבוהו במזחלת והובילוהו להיכל הישיבה. **לאחר** מכן התברר כי באחד מעיקולי הדרך נפל הגאון מן המזחלת, אך עקב עיונו המעמיק בסוגיה עליה עמד למסור שיעור לבני הישיבה, הוא לא שם לב לאשר אירע עמו, והמשיך לשקוע בשרעפיו, כאשר הוא שרוע על הקרקע ופתיתי שלג מכסים אותו.

מאותו יום ואילך ניתן לשיעוריו של הגאון שם חדש - "השיעורים המושלגים".

לקח רב ניתן ללמוד ממעשה מופלא מזה. דווקא בימים אלו של ערב חג, בהם ההכנות הקדחתניות

ממלאות את כל שעות היום, ראוי להשכיל ולהקפיד לשמור על הקביעות בלימוד התורה, על השיעור הקבוע, שהרי התורה היא הציר שסביבו סובבים חיינו, ובדברי התורה נשמח ונעלוז.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף נה/ב הני שבעים פרים כנגד שבעים אומות

סגולת השמחה

מבואר בסוגייתנו, שבזמן המקדש היו מכפרים על שבעים האומות בהקרבת קרבנות.

מה נתייחד חג הסוכות שמכפרים בו ישראל על האומות כולם?

הגר"א קוטלר זצ"ל היה מסביר, כי זוהי סגולתה של השמחה; בשעה ששרוי אדם בשמחה, יש לו רוחב-לב ועין טובה להיטיב עם הבריות, והדעת הרחבה, בכוחה לסייע להתעלם מן הצרות והמצוקות שהצרו עמהם האומות, ולהשפיע עליהם טובה וברכה.

דף ב/א ביצה שנולדה ביום טוב

הביצה הרביעית

מעשה בבעל הבית הלוי זצ"ל, שבבקר של חג חזר מבית הכנסת מוקף בתלמידיו, והנה לפניו ילדה קטנה שואלת בשם אמא: "עשיתי לביבות מארבע ביצים, מותר לאוכלן?".

השיב הרב לאלתר: "תאמרי לאמא שתשמרן לערב".

כולם תמהו, והבית הלוי הסביר: אותה אמא הכינה שלש ביצים שנולדו מערב יום טוב, כדי לטגן לביבות. והנה היא מצאה ארבע ביצים במקום

אי אפשר היה לזהות את הכסאות ששימשו בערב שבת לנרות השבת, ומשכך חששו בני המשפחה כי אין באפשרותם לשבת באולם זה השבת, שכן, הכסאות עליהם הונחו הנרות הם "מוקצה", שהרי היו בערב שבת "בסיס לדבר האסור" - הנרות, ומפני כך הם "מוקצה" לכל השבת, לאור הכלל הידוע: "מיגו דאיתקצאי בין השמשות - איתקצאי לכולי יומא" [חפץ שהיה מוקצה בערב שבת בין השמשות, הרי הוא מוקצה כל השבת, גם אם הוסרה סיבת היותו "מוקצה"].

רוב הכסאות אינם מוקצה: אחד מבני המשפחה העלה פתרון: הרי רוב הכסאות שבאולם אינם "מוקצה" - אפשר, איפוא, לסמוך על כך ולקבוע כי יש להלך אחר הרוב, ומפני שרוב הכסאות שבאולם מותרים לשימוש, אפשר להניח כי הכסאות שסודרו על ידי הפועלים הם מן הרוב שאינו "מוקצה" [כל דפריש מרובא פריש - רוב הכסאות אינם מוקצה, ומאחר שכל הכסאות רוכזו יחד, תולים שכל כסא שפרש מקבוצת הכיסאות, נמנה על הרוב].

"דבר שיש לו מתירין, אפילו באלף לא בטיל": אולם הלומד את סוגייתנו נוכח לדעת, כי חכמינו זכרונם לברכה קבעו, כי "דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל". כלומר, במקרים שונים שהתערב מאכל אסור במאכלי היתר, הרי המאכל האסור בטל ברוב מאכלי היתר וגם הוא מותר באכילה, אם אין מזהים אותו, כמוכר. ברם, תקנו חכמים, כי אם בעתיד אפשר לאכול את המאכל ללא הזדקקות לביטול ברוב - אין לסמוך על ביטול ברוב. וכגון, ביצה שנולדה ביום טוב, שאסורה למאכל בו ביום, אפילו התערבה באלף ביצים מותרות - אין לאכול את כל התערובת! מפני שלמחרת היום הביצה כבר מותרת, שהרי לא נאסרה אלא ביום טוב בלבד.

יש מהראשונים שהורו, וכך נוקט המגן אברהם (או"ח סימן תקי"ג ס"ק י"ג), כי הוא הדין גם לגבי הליוך אחר הרוב, שבדבר שיש לו מתירין אין הולכים אחר הרוב, כפי שאין משתמשים בהיתר ביטול ברוב בדבר שיש לו מתירין.

מעתה, לכאורה, אסור להשתמש בכל הכסאות שבאולם, מפני שלאחר השבת יפוג איסורם של כסאות ה"מוקצה", והרי לנו "דבר שיש לו מתירין", שאפילו באלף אינו בטל. האמנם?

ובכן, הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל מחדש וקובע (צל"ח בסוגייתנו ובשו"ת נודע ביהודה, תניינא אעה"ז סי' ל"ח), כי עלינו להבחין בין חפץ בעל שימוש חד-פעמי לבין חפץ בעל שימוש רב-פעמי.

כאשר מדובר במאכל, הרי הוא נאכל פעם אחת בלבד. עליו אמרו חכמים, כי "דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל". אכול מחר ולא היום. מאומה לא הפסדת. ברם, כאשר מדובר על חפץ שיש לו שימוש רב פעמי, אם אומרים לאדם שלא ישתמש בו היום אלא מחר, הרי הפסיד את השימוש של היום ובאופן שכזה לא אמרו חכמים ש"דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטיל", אלא הוא מתבטל ומותר להשתמש בו [כדברי הצ"ח כתב גם הפרי מגדים - ראה בשמירת שבת כהלכתה פרק כ' הערה ז', שכן נקטו פוסקים נוספים להלכה].

דף ד/ב שני ימים טובים של גליות

מדוע אין נוהגים יום טוב שני בארץ ישראל?

"יום טוב שני של גליות", הוא יום טוב מיוחד לבני הגלויות, בני חוץ לארץ, הנוהגים כל יום טוב יומיים. ראוי לציין, כי הגאונים כתבו כי את עיקר מנהג יום טוב שני הנהיגו כבר הנביא יחזקאל וכן דניאל שהיו בגלות בבל, שכאשר נמצאים בגולה יעשו שני ימים טובים (ראה אוצר הגאונים - התשובות, בסוגייתנו).

במאמרנו נתמקד בשאלה, מדוע הוא נקבע לבני חוץ לארץ בלבד ולשם כך תחילה נתחקה אחר השתלשלות התהליך עד לקביעתו כיום טוב באופן קבוע במקומות קבועים.

מדין תורה בית הדין קובע מתי ראש חדש, אם על פי עדים המעידים שראו את הלבנה, או לאור חשבון - אם לא באו עדים או שהשמים מעוננים (רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק י"ח). בספר עיר הקודש והמקדש להר"מ טיקוצ'ניסקי זצ"ל (ח"ג פרק י"ט), מונה ארבע תקופות הידועות לנו בנושא זה, לגבי הפצת הידיעה בין היהודים, כי ראש חדש חל.

התקופה הראשונה - המסופק נהג יו"ט שני: התקופה הראשונה והארוכה ביותר החלה עם הקמת בית שני, עת חלק מן העם שהה בגלות בבל, ונמשכה גם לאחר חורבנו. בשנים ארוכות אלו היו בני ארץ ישראל מדליקים משואות בלילה, וכך הדירים במקומות רחוקים יותר ראו והבינו כי אותו יום הוכרז כראש חודש, והדליקו גם הם משואות, עד שהתפשטה הבשורה ברוב פזורת הגולה (ראה במשנה המובאת בסוגייתנו, ומקורה בר"ה כ/ב). אותה תקופה, כל מי שמסיבה כל שהיא לא ידע מתי חל ראש חודש, נהג יום טוב שני מחמת הספק, שכן היתה התקנה הקדומה, שהמסופק ינהג יום טוב שני.

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,
24 שעות ביממה
מתחברים לשיעור
המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

התקופה השנייה - מקומות ששלוחים לא הגיעו אליהם: התקופה השנייה החלה עם ביטול מנהג המשואות [לאחר שרשעי ישראל הדליקו משואות כדי להטעות את בני הגולה]. מני אז התקין רבי יהודה הנשיא, ששלוחים רכובים ידהרו חיש ויודיעו כי חל ראש חודש (עיין ירושלמי ר"ה פ"ב הל' א'). הואיל והשלוחים היו מוגבלים במרחקים אליהם יכלו להגיע, היו מקומות קבועים שנהגו שני ימים טובים, מפני שלעולם לא הגיעו אליהם השלוחים, אך עדיין לא התקבלה תקנה הקובעת כי במקומות אלה יש לנהוג שני ימים טובים, ועדיין היה הדבר מפני כורח המציאות, שלא ידעו מתי חל ראש חודש.

התקופה השלישית - תקנה ולא מחמת ספק: התקופה השלישית היתה בזמנו של רבי אלעזר בן פדת, דור שני לאמוראים, ששיגר והודיע לבני הגולה: "הזהרו במנהג אבותיכם בידכם". כלומר, נתקנה והוקבעה תקנה שבכל המקומות ששלוחים אינם מגיעים אליהם, יש לנהוג שני ימים טובים. שוב לא נהגו כך מחמת הספק, אלא כבר תקנה היתה בידם, וגם אם בדרך כלל שהיא נודע להם מתי נקבע ראש חודש, עדיין עליהם לנהוג שני ימים טובים [יש המאחרים זמן תקנה זו רק לאחר התקופה הרביעית, כדלהלן - ראה יום טוב שני כהלכתו, מילואים סי' א].

התקופה הרביעית - לוח השנה של הלל: התקופה הרביעית החלה כשבע שנים לאחר פטירת רבא (שנת ד' אלפים קי"ח), כאשר הלל, הנשיא האחרון, ובית דינו, קבעו לוח שנה לדורות, והיא נמשכת עד לימינו אנו, ובכל זאת תקנת יום טוב שני לא בטלה.

מדוע?

הגמרא מסבירה, כי קיים חשש שהמצב יחזור לקלוקלו. כלומר, אמנם בזמנים אלה יודעים את החשבון לפיו תיקן הלל את הלוח לדורות וכך יודעים לחשב את הלוח בכל שנה ושנה לפי תקנותיו. אך אם חלילה יארע שיגזרו הנכרים על ישראל שלא יעסקו בתורה - כפי שאכן אירע במקומות שונים - עלולה חכמת חשבון סידור הלוח להשתכח מישראל ויקבעו חג פסח, למשל, ביום ג' אף על פי שעליו לחול ביום ד'. לפיכך נותרה תקנת חכמים על מכונה - לנהוג לעולם שני ימים טובים.

עם זאת, גם בתקופה שלפני תקנת הלוח, היו מקומות שבהם לא נהגו שני ימים טובים, אותם מקומות שהשלוחים הגיעו עדיהם, ובמקומות אלה לא תקנו חכמים לנהוג עתה שני ימים טובים, שמא ישתכח חשבון עיבור השנה, מפני שחז"ל לא ביקשו לשנות את המצב שהיה קיים, אלא להותירו על כנו כפי שהיה עד תקנת הלוח על ידי הלל (ר"ן סוכה מד/א ד"ה איתמר) [יש אומרים, כי בארץ ישראל אין חשש שתיבטל התורה וישתכח העיבור - המאירי].

מצב זה העמיד דיון גדול ורב בפני גדולי הדורות.

כיצד לנהוג במקום שלא היה קיים בזמן השלוחים? כל יהודי העולם יודעים כיום מתי חל ראש חודש גם בעוד מאה שנים, לפי שבידינו לוח שנה מסודר לפרטים. כיצד, יש, איפוא, להתייחס לתקנת חז"ל "הזהרו במנהג אבותיכם". האם כל מקום שאליו הגיעו השלוחים בתקופתם ינהג יום טוב אחד, ומקום שבו לא הגיעו השלוחים בתקופתם ינהג שני ימים טובים? מה בדבר מקומות יישוב חדשים, שלא היו בנויים בתקופתם, אך הם נמצאים באזור שהשלוחים יכולים היו להגיע אליו?

האחרונים מציינים, כי מחלוקת איתנים יש בנושא, בין הרמב"ם לריטב"א.

מקום הגעת השלוחים קובע: לדעת הרמב"ם (הל' קידוש החדש פ"ה), כל מקום שידוע כי השלוחים הגיעו אליו, נוהגים בו יום טוב אחד בלבד, גם אם בחוץ לארץ הוא! כל מקום שידוע כי השלוחים לא הגיעו אליו, נוהגים בו שני ימים טובים, גם אם הוא בארץ ישראל! ואילו מקומות שאין ידוע אם השלוחים הגיעו אליהם, אזי, אם הם בארץ ישראל ינהגו יום טוב אחד, כמנהג רוב ארץ ישראל, ואם הם בחוץ לארץ, ינהגו שני ימים טובים, כמנהג רוב בני חו"ל.

החזון איש (או"ח סי' קל"ב אות ג) אף מצדד, כי אין זה מנהג מכח ספק, אלא מלכתחילה כך תיקן הלל ובית דינו, שהמקומות הוודאיים ימשיכו במנהגם, ובמקומות בהם אין ידיעה ברורה, תוקן לנהוג שני ימים טובים.

הלל קבע את דין ארץ ישראל ודין חו"ל: אולם, הריטב"א (ר"ה יח/א, סוכה מג/א) חולק על הרמב"ם וסובר, כי הלל ובית דינו קבעו ותקנו כי בכל חלקי ארץ ישראל ינהגו יום טוב אחד בלבד, ובכל חו"ל ינהגו שני ימים טובים, בלא התייחסות אם השליחים הגיעו למקומות אלה אם לא.

האחרונים מציינים כי כדעת הריטב"א משמע מדברי הגאונים וכן מגדולי הראשונים וכך נהגו הלכה למעשה (ראה באריכות ופרטים נוספים בספר יום טוב שני כהלכתו, מילואים, סי' ד).

שלש. אם הביצה הרביעית נולדה ביום טוב, הרי אסורה היא [ואף אינה בטלה ברוב, כי הוי דבר שיש לו מתיירין]...
בדקו אחרי הילדה, ומצאו שאכן הבית הלוי הבין את השאלה לאלתר!

דף ב/א בית שמאי אומרים

הכל דברי הקב"ה

סיפר הגר"מ שך זצ"ל:

כאשר הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל היה לומד, היה ממחיש לעצמו כי את דברי הקב"ה הוא לומד, וכך היה לומד:

"ביצה שנולדה ביום טוב - בית שמאי אומרים: אמר הקב"ה שתאכל, ובית הלל אומרים: אמר הקב"ה שלא תאכל..." (פניני רבינו אבי עזרי).

דף ה/ב אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביום טוב

מתקשה והולך

שאל נכרי אחד את הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, מחולל ומיסד "הדף היומי":

"מפני מה אוכלים היהודים בפסח ביצים קשות?"
השיב לו רבי מאיר:

"עם ישראל דומה לביצה, ככל שאתה מוסיף ומבטלו ברותחין, ככל שאתה מוסיף לצלותו ולענותו, הוא מוסיף ונעשה קשה יותר..."

לעילוי נשמת

הר"ר **ירחמיאל אשר זיטמן** ז"ל

ב"ר מרדכי צבי ז"ל נלב"ע כ"ז באדר תשע"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת אמי מורת

מרת **פסיה שיינדל (הגר) אפל** ע"ה

ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע ב' בניסן תשנ"ב

ולעילוי נשמת מור"ח

הר"ר **אלתר יוסף מאיר הרשקוביץ** ז"ל

ב"ר יואל ז"ל נלב"ע ה' בניסן תשל"ז **תנצב"ה**

הונצחו ע"י עו"ד

הר"ר **שמואל ואסתר אפל** שיחיו - ב"ב

לעילוי נשמת

מרת **חיה ינטה ברכה אשכנזי** ע"ה

ב"ר זלמן הענך ז"ל נלב"ע כ"ח באדר ב' תשע"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו

עו"ד **צבי אשכנזי** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף נתן נטע הפטקה** ז"ל

ב"ר ישראל צבי ז"ל נלב"ע כ"ט אדר תשע"ב

ומרת **דבורה רחל הפטקה** ע"ה

בת הרב דוד יהודה בנט זצ"ל נלב"ע ו' אייר תשס"א

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אנג'לו מרדכי** ז"ל

ב"ר כלמנטה ז"ל נלב"ע כ"ז באדר תשמ"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחתו - רומא

